

På dagordningen: Skolgården

– En fallstudie av skolgårdsutveckling inom projektet Gröna Skolgårdar i Malmö

Maria Wedel

Alnarp 2011
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Natur, Hälsa och Trädgård

På dagordningen: Skolgården

– En fallstudie av skolgårdsutveckling inom projektet Gröna Skolgårdar i Malmö

Maria Wedel

Handledare: Gunilla Lindholm, Landskapsarkitektur, SLU

Examinator: Caroline Hägerhäll, Arbetsvetenskap, Ekonomi och Miljöpsykologi, SLU

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, examensarbete för magisterexamen (A1E)

Kurstitel: Landskapsarkitekturens miljöpsykologi – självständigt arbete

Kurskod: EX0602

Program/utbildning: Natur, hälsa och trädgård

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Omslagsbild: Kungshögsskolan, Oxie, Malmö 2011

Serietitel: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Gröna skolgårdar, förvaltning, hälsoeffekter, utomhuspedagogik

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Området för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi
Landskapsplanering

Sammanfattning

I Malmöprojektet *Gröna skolgårdar* har man tagit fasta på skolgårdars potential som en hälsofrämjande miljö och som stöd i det pedagogiska arbetet, framför allt ur ett hållbarhetsperspektiv. Projektet har i detta arbete studerats genom en av de tolv skolor som projektet omfattar. Aktörer med olika roller och positioner i processorganisationen har intervjuats ifråga om synen på skolgårdar, hur processen ser ut och vad den leder till, samt framtida tankar kring skolgårdsförvaltning. Observationer har genomförts av möten och diskussioner. Resultatet visar att en gemensam utgångspunkt och riktning med hjälp av en samordnande projektledning och kompetensutveckling är framgångsrikt. Att korta beslutsvägar, mellan den pedagogiska verksamheten och förvaltning av skolgården, är önskvärt framgår tydligt, liksom att det ska finnas en långsiktighet i utvecklandet av skolgården. Studien har också visat att ett personligt engagemang, på olika beslutsnivåer, är viktigt, liksom att organisationen måste tåla oförutsedda händelser och fördröjningar för att stödja utvecklingsprocessen.

Nyckelord: Gröna skolgårdar, förvaltning, hälsoeffekter, utomhuspedagogik

Abstract

As the project *Green school grounds* in Malmö was launched, the health promoting potential of school grounds as well as the support of the educational purpose, from a sustainability perspective in particular, were in focus. This paper studies the project through one of the twelve schools participating. Participants with different roles and positions in the project's organisation have been interviewed concerning view of school grounds in general, the progress and results of the project, and the prospects of school ground administration. Meetings and discussions have been observed. The results identify a common standpoint and direction in combination with a coordinating project management and professional development as factors of success. It is clear that a short chain of command between the pedagogic organisation and the administration of the school ground is desirable, as well as a long-term plan of developing the school ground. The study shows that personal dedication at different levels of decision making is important, and that the organisation has to be resilient to unforeseen circumstances and delays in order to support the process of development.

Keywords: Green school ground, administration, health effects, outdoor education

Förord

Som naturintresserad pedagog, med engagemang för miljöfrågor, har det varit intressant för mig att ta del av Malmöprojektet Gröna skolgårdar. Många gånger har jag förvånats över hur lite skolgårdar nyttjas i det pedagogiska arbetet och hur slitna redskap och ytor är. När jag funderar vidare, så har jag egna erfarenheter av hur svårt det är att förändra utemiljön trots att viljan finns hos enskilda pedagoger. Hur kommer man vidare? Kanske kan vi dra nytta av lärdomarna från Malmöprojektet.

Detta arbete innebär slutpunkten för magisterprogrammet Natur, Hälsa och Trädgård – *Hälsofrämjande miljöer inom vård, skola och omsorg*, som jag genomfört vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp.

Jag vill tacka min handledare Gunilla Lindholm för insiktsfulla tankar och hjälpfulla kommentarer till mitt arbete, men också för tålamodet att stötta när min motivation brustit. I detta sammanhang vill jag också tacka min man, utan vars peppning arbetet aldrig blivit färdigt. Ett stort tack till Emma Pålsson, som trots sitt stora arbete som skolgårdsinspiratör ändå haft tid för mig och mina frågor och dessutom bjudit på mer information och insyn i processen än jag bett om. Jag vill också tacka övriga informanter på Annebergsskolan och på Malmö Naturskola. Skolgårdsgruppmötena på Annebergsskolan var väldigt värdefulla för mig att få delta i. Tack!

Maria Wedel
Alnarp, 21 april 2011

Innehållsförteckning

INLEDNING	7
1. BAKGRUND	9
1.1 TEORETISKA OCH IDEOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	9
1.1.1 <i>En historisk tillbakablick</i>	9
1.1.2 <i>Vad kan påverka skolgårdarnas utformning idag?</i>	10
1.1.2.1 MILJÖCERTIFIERING	10
1.1.2.2 FINNER VI STÖD BLAND FOLKHÄLSOMÅLEN?	11
1.1.2.3 VAD SÄGER LÄROPLANEN?	12
1.1.2.4 KOMMUNALA PLANER	12
1.1.3 <i>Hälsoeffekter av utevistelse och pedagogiska vinster med naturkontakt</i>	13
1.1.3.1 STRESSREDUKTION OCH ÖKAD KONCENTRATIONSFÖRMÅGA	13
1.1.3.2 ÖKAD FYSISK AKTIVITET OCH FRISKARE MÄNNISKOR	13
1.1.3.3 GRÖNA YTOR PÅ NÄRA HÅLL – LIVSVIKTIGT!	13
1.1.3.4 UTOMHUSPEDAGOGIK	14
1.2 PROJEKTET GRÖNA SKOLGÅRDAR	15
1.2.1 <i>Projektbeskrivning</i>	15
1.2.2 <i>Inspiration och analys</i>	15
1.2.3 <i>Idé och planering</i>	15
1.2.4 <i>Genomförande</i>	15
1.2.5 <i>Projektets berättigande</i>	15
1.2.6 <i>Lång väg fram till projektet</i>	16
1.3 SKOLGÅRDSUTVECKLING PÅ ANNEBERGSSKOLAN	16
1.3.1 <i>Skolan</i>	16
1.3.2 <i>Deltagande i Gröna skolgårdar 2008</i>	17
1.3.3 <i>Resultat 2008</i>	18
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	19
3. MATERIAL OCH METOD	19
3.1 DATAINSAMLING.....	19
3.1.1 <i>Observation – uppstartsmöte</i>	19
3.1.2 <i>Observation – skolgårdsgruppsmöten (3 st)</i>	20
3.1.3 <i>Observation av skolgården</i>	20
3.1.4 <i>Intervjuer av nyckelpersoner</i>	20
3.1.5 <i>Mailväxling</i>	20
3.1.6 <i>Annat projektrelaterat material</i>	20
4. RESULTAT	21
4.1 HUR SKILJER SIG DE OLIKA AKTÖRERNAS UPPFATTNINGAR GÄLLANDE SKOLGÅRDEN?	21
4.2 VAD HÄNDER I PROCESSEN?	22
4.2.1 <i>Skolgårdsgruppsmöte 1</i>	22
4.2.2 <i>Skolgårdsgruppsmöte 2</i>	24
4.2.3 <i>Skolgårdsgruppsmöte 3</i>	25
4.2.4 <i>Tankar väcks</i>	25
4.3 VAD RESULTERAR PROJEKTET I?	26
4.3.1 <i>Allmänt resultat</i>	26

4.3.2 Utvecklingen över tid på Annebergsskolan.....	26
4.3.3 Gröna skolgårdar – en vändpunkt	26
4.3.4 Inspirationsfasens betydelse.....	26
4.3.5 Om utomhuspedagogik.....	27
4.3.6 Om processen	27
4.3.7 PCB	28
4.3.8 Planen.....	28
4.3.9 Framtiden.....	28
4.4 HUR GÅR MAN FRÅN PROJEKT TILL LÅNGSIKTIG FÖRVALTNING?.....	28
4.4.1 Nästa steg	28
4.4.2 Om förvaltarna.....	29
4.4.3 Förvalta själva?	29
4.4.4 Att få gröna skolgårdar att leva vidare	29
4.4.5 Att öka kunskapen hos alla inblandade.....	30
5. DISKUSSION	30
5.1 METODDISKUSSION	30
5.2 RESULTATDISKUSSION	31
5.2.1 Hur skiljer sig de olika aktörernas uppfattningar gällande skolgården?.....	31
5.2.2 Vad händer i processen?	31
5.2.3 Vad resulterar projektet i?	32
5.2.4 Hur går man från projekt till långsiktig förvaltning?	33
6. SLUTORD.....	34
7. KÄLLOR OCH LITTERATUR.....	35
BILDER	37

Inledning

”Det är jätteroligt på vår skolgård. Det finns så mycket man kan göra; leka gömme, spela fotboll, spionera på andra, gunga eller sitta ifred och prata. Vi brukar vara i vår koja i skogen. Där är det så mysigt. Ibland leker vi att vi lever på stenåldern. Då kanske vi har barkbitar till tallrikar och pinnar till bestick. Vi äter vinbär, harsyra eller bokblad. Vi har samlat torrt gräs till våra sängar. Till tak har vi pinnar med mossa, så att det blir tätt. Ibland vill vi inte gå in, men det måste vi och då lämnar vi kvar allt ute, sen fortsätter vi att leka nästa dag. En gång kom vår lärare och hela klassen till vårt stenåldershem och så satt vi där hela klassen och pratade om hur det var att leva på stenåldern. Tänk att vi satt vid vår koja!”

Bild 1. Barnens stenåldershem. Ljungenskolan, Furulund 2008.

Så mycket glädje, kreativitet och lustfylld lek en klokt utformad skolgård kan ge. En skolgård som ofta också används av fritidsbarnen efter skoltid. Ovanstående ”citat” är inte äkta, men det är inspirerat av min dotters lek på sin skolgård, som delvis består av skog och som hon begav sig till när hon började leka fritt utanför tomtgränsen. Skolgårdsmiljön hjälpte henne i den sociala utvecklingen, uppmuntrade hennes kreativitet och hennes lust att leka ute. Den har också inneburit en trygghet, som hjälpt hennes självständighet att ta form.

Om en skolgård kan ge allt detta, varför har vi då skolgårdar som mest består av asfalt och någon enstaka lekställning? Forskning finns som visar fördelar med grönare skolgårdar. Forskning som visar på förbättrade inlärningsmöjligheter med utomhuspedagogik finns också. I ett större perspektiv behöver barn den här nära kontakten med naturen för att utveckla en samhörighet med naturen och därmed utveckla ett miljöengagemang.

I Malmö pågår ett projekt under namnet Gröna skolgårdar, som försöker koppla samman denna forskning med att utveckla skolgårdsmiljön på ett antal skolor. Hur ser denna process ut, vilka tankar väcks och vad kan vi lära oss av den?

Det är dags att sätta skolgården på dagordningen!

1. Bakgrund

1.1 Teoretiska och ideologiska utgångspunkter

1.1.1 En historisk tillbakablick

En gång i tiden, närmare bestämt vid 1800-talets mitt, gav staten ut anvisningar på hur skola och skolgård skulle kunna utformas. Såväl samlingsplatser, lekytor och lekredskap, som skyddande växtlighet och regnskydd tänkte de på för att tillgodose barnens behov. Om skolgårdens utveckling står att finna i Gunilla Lindholms avhandling (1995). Behoven av lek och rörelse, frisk luft och skydd för väderleken torde vara desamma idag även om livet ser annorlunda ut. På den tiden var en del av skolhuset även lärarbostad och till denna tillhörde ett trädgårdsland. Detta trädgårdsland, menade man, var också ”*synnerligen egnad att hos både yngre och äldre väcka lust för trädgårdsodling*”. Till en början var aktiviteten frivillig för den enskilda skolan, men mot 1800-talets slut uttrycktes en vilja att utveckla skolbarträdgården till att ingå i undervisningen, samt att tjänsteträdgården inte skulle ingå i den trädgården. (Lindholm, 1995) Trädgårdsodlingen bidrog till artkunskap, en förståelse för växters livsbetingelser, årstidsväxlingar samt kunskaper om både småkryp och andra djur som levde i/av trädgårdslandet, alltså en förståelse av näringskedjor, även om fackkunskaper inte var det främsta syftet. Fackkunskaper var inte målet med detta arbete, snarare var syftet uppfostrande till ordning, flit och stimulerande av det estetiska sinnet. I 1920 års normalritningar får lekplatsen, som en viktig rastmiljö, ökad tyngd dock utan närmare anvisningar på utformning. I mitten av 1900-talet ökas betoningen på idrottsaktiviteter. Fortfarande uttrycks att utemiljön ska vara trivsamt, men grönskans betydelse har skiftat från att vara en utgångspunkt för aktivitet till att ha en skyddande och avskärmande roll. Direkta anvisningar kring skolgårdens utformning och innehåll minskar härefter.

Bild 2. Bollspelsplaner har även idag sin självklara plats på skolgården. Annebergsskolan, Malmö 2010

Lindholm refererar till Skolhushandboken där det talas om elevernas möjlighet att påverka och ta ansvar för området kring skolan, samt vad barnen har för behov att göra där, såsom att koppla av, spela och leka, fantisera och konstruera. Viljan att skapa goda skolgårdar på 1980-talet ströps av bristande ekonomiska resurser.

Numera är skolgårdarna ett kommunalt ansvar, därav saknas riktlinjer från statligt håll. Hur skolgårdar utformas och sköts varierar därför. Skolgårdar kan se mycket olika ut; storleks-, utrustnings- och användningsmässigt. I de flesta kommuner drivs skolan som institution av en

förvaltning och skötseln av byggnader och tomt av en annan (Åkerblom, 2005). Olika nivåer av samarbete däremellan förekommer, alltifrån ett nära samarbete mellan pedagoger och förvaltare till förvaltare som inte har någon koppling till berörd verksamhet och vill ha en lättskött skolgård som inte tar för stora resurser i anspråk. En del av Lunds skolor har en lösning för skolgårdsskötsel. I hyran för skolgården ingår inte skötsel av tomten, vilket ger frihet att ordna skötseln på det sätt man önskar (Åkerblom, 2005). Här har Naturskolan i Lund varit en stödande resurs i skolgårdsarbetet.

1.1.2 Vad kan påverka skolgårdarnas utformning idag?

Historien spelar naturligtvis en roll eftersom vi ofta formar en skolgård efter hur skolgårdar brukar se ut. Vad kan annars tänkas styra utformningen, särskilt med fokus på de gröna värdena?

Med utgångspunkt i barnkonventionen syftar regeringens barnrättspolitik (Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter) till att tillvarata och stärka barns intressen i samhället, vilket borde innebära att när skolgårdar utformas och underhålls så borde barnens utvecklingsbehov och behov av lek komma i första rummet.

Skollag och läroplaner finns för skolans uppdrag, men inget som direkt styr skolgårdens utformning. Dagens starka miljörelse påverkar naturligtvis även skolan. Agenda 21 har påverkat till ett aktivt arbete för en hållbar utveckling. Det är egentligen först i de lokala planerna som vi kan utläsa om skolgårdsfrågan är specificerad.

1.1.2.1 Miljöcertifiering

FNs deklaration om decenniet för lärande för hållbar utveckling har påverkat Malmös syn på skolgårdar (se avsnitt 1.2.5). Grön Flagg-certifiering och utmärkelsen Skola för hållbar utveckling är exempel på andra insatser i samma anda.

- Grön Flagg är en utmärkelse för skolor och förskolor som vill arbeta med hållbar utveckling. Grön Flagg är den svenska delen av Eco-Schools som drivs av Foundation for Environmental Education (FEE), som är ett internationellt samarbetsorgan för miljöorganisationer. Enheten ska välja målområden och aktiviteter för att uppnå målen. (Håll Sverige Rent)
- Skola för hållbar utveckling är Skolverkets nationella utmärkelse. Till skillnad från föregångaren Miljöskola¹, så är dock kriterierna för denna utmärkelse mer generella och stödjer inte direkt skolgårdens betydelse. Det är upp till varje skola att formulera mål för hållbart lärande och däri kan det naturligtvis ingå mål som omfattar skolgården. (Skolverket,a)

Många skolor/kommuner ser det som en profileringsmöjlighet att uppnå dessa utmärkelser. Kampen om eleverna hårdnar, med anledning av en ökande andel friskolealternativ. Att profilera sig är därför mycket intressant idag.

---

¹ Utdrag ur kriterierna för föregångaren Miljöskola:

På olika nivåer ska man arbeta med miljöfrågor. För undervisningsnivån står "Naturstudier och andra utomhusaktiviteter ingår i verksamheten där så är möjligt."

Under hälso- och friskvårdsrubriken kan man bl a läsa: "Skolan gör insatser i olika former för fysisk aktivitet och skolgården ingår som en viktig del av skolans hälsofrämjande miljö."

Gällande den fysiska miljön finns ytterligare kriterier kopplat till att: "Närmiljön inbjuder till rekreation, lek och rörelse i en "grön" omgivning." (Skolverket,b)

1.1.2.2 Finner vi stöd bland Folkhälsomålen?

Statens folkhälsoinstitut har utarbetat elva målområden för att ”skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.” (Folkhälsoinstitutet) Att stödja hälsofrämjande insatser är av stor betydelse. Bättre att bevara friskt än att bota sjukt. I tre av målområdena finner vi på olika sätt stöd för en god skolgårdsmiljö. Punkterna är mina exempel på hur man i praktiken kan applicera det på skolgården:

Barn och ungas uppväxtvillkor

”Insatser för att främja barns långsiktiga hälsa kan ske på flera arenor. Metoder för föräldrastöd syftar till att förbättra samspelet och relationen mellan barn och föräldrar i hemmet. Andra viktiga arenor är förskola och skola.”

- Skolgården kan stödja arbetet genom att vara en inspirerande och varierad miljö där barnen kan få en positiv upplevelse av att vara ute. Goda vanor grundläggs tidigt. Skolgården är också en viktig plats för barn att träna sina sociala färdigheter. Viktigt då att skolgården erbjuder variation, så att det finns ett socialt utrymme för alla och inte bara utrymme för en typ av aktivitet, som endast gynnar vissa.

Miljöer och produkter

”De framtida insatserna inom området skall utgå ifrån de av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmålen och en kretsloppsstrategi som inkluderar en miljöorienterad produkt politik samt de av riksdagen beslutade konsumentpolitiska målen.”

Ett av delområdena är sund utomhusmiljö.

- Den tydligaste åtgärden vi kan göra på skolgården är att reducera UV-strålning med skyddande trädkronor och mycket grönska.
- Skolgården erbjuder också en ypperlig möjlighet till odling och experiment kring detta (miljöorienterad produkt politik), samt brukandet av en kompost (kretsloppstanken).

Fysisk aktivitet

”Regelbunden fysisk aktivitet främjar hälsa och välbefinnande samt har en sjukdomsförebyggande effekt.”

- Vistelse utomhus uppmuntrar till fysisk aktivitet. Består skolgårdsmiljön av utmanande inslag (möjlighet att klättra, balansera mm) så krävs knappast någon pedagogstyrning för att få barnen att röra på sig.

Bild 3. Fysiska utmaningar inbäddade i skyddande grönska. Ljungenskolans, Furulund 2009

1.1.2.3 Vad säger Läroplanen?

I likhet med föregångaren Lpo94, har den nya läroplanen (giltig från 1 juli 2011) för grundskolan, Lgr11 (Skolverket, 2011), anlagt fyra övergripande perspektiv, däribland ett miljöperspektiv:

”Genom ett miljöperspektiv får de möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.” (s. 9)

Detta perspektiv ska genomsyra undervisningen, men tydliggörs genom ett antal målbeskrivningar:

”Skolans mål är att varje elev visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.” (s. 12)

”Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om förutsättningarna för en god miljö och en hållbar utveckling.” (s. 13-14)

Skolgården kan, med sitt innehåll, bidra till utveckling i ovanstående riktning om den är genomtänkt utformad anser jag.

Dessutom skall alla som arbetar i skolan *”samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande”*. (s. 14)

”Skolan ska främja elevernas harmoniska utveckling. Detta ska åstadkommas genom en varierad och balanserad sammansättning av innehåll och arbetsformer.”(s. 10)

”Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan ska vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling.” (s. 10)

Skolgården kan erbjuda ännu en dimension av lärande, nämligen ett konkret och verklighetsbaserat lärande, där vi använder flera av våra sinnen, vilket ökar inlärningsmöjligheterna.

Även *”hälso- och livsstilsfrågor ska uppmärksammas”* och skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola *”har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället”* (s. 14). Goda vanor grundläggs tidigt, och en hälsofrämjande grön skolgård skulle på ett konkret och föredömligt sätt kunna stödja detta mål. En närmare beskrivning om vilka hälsofrämjande effekter en grön omgivning har följer i del 1.1.3.

1.1.2.4 Kommunala planer

Utifrån ovanstående formulerar kommunen övergripande planer för skolan, men även på den enskilda skolan görs lokala arbetsplaner upp. Det är i dessa planer vi möjligen kan finna utvecklingsplaner för skolgården. Naturligtvis gäller det då att kunskapen kring hur skolgårdar lämpligen bör utformas och användas, finns på denna nivå. Slutligen är det den enskilda pedagogen som lägger upp arbetet med eleverna och bestämmer hur skolgården kan bidra till att målen uppnås.

1.1.3 Hälsoeffekter av utevistelse och pedagogiska vinster med naturkontakt

Min främsta utgångspunkt att vistelse och aktivitet i natur och trädgård ger en känsla av lugn, glädje och av meningsfullhet – att vara en del av naturen, vilket i sin tur ger en återhämtande effekt, är baserat på min egen upplevelse.

1.1.3.1 Stressreduktion och ökad koncentrationsförmåga

Jag finner stöd för mina egna upplevelser bland annat i Kaplans (Kaplan, Kaplan, Ryan, 1998) teori om att naturen har helande och återhämtande egenskaper. Teorin går ut på att vi har två sätt att ta in omvärldsinformation; riktad uppmärksamhet och spontan uppmärksamhet. Det riktade uppmärksamheten använder vi för att planera, prioritera och fokusera på det som är viktigt. Exempel på detta kan vara när man kör bil i centrum, där mycket information och många intryck sköljer över en, samtidigt som man kanske planerar middagsmat och skjutsande av barnen till olika aktiviteter. Denna typ av uppmärksamhet kräver mycket koncentration och energi, eftersom dessa intryck har gått igenom ett sorteringsfilter får att nå pannloberna där den absolut viktigaste informationen bearbetas. Kapaciteten i denna logiskt medvetna del av vår hjärna är begränsad. Om vi inte har möjlighet att återhämta oss från detta krävande informationsbearbetande, så finns risken att det blir för mycket och vi blir psykiskt utmattade och stressade (Grahn, 2007). Kaplans menar att det bästa sättet att återhämta sig är genom att använda sin spontana uppmärksamhet. I naturmiljöer använder man sig av denna typ av uppmärksamhet, som inte kräver någon ansträngning. Människan som biologisk varelse är gjord för denna typ av miljö och läser av informationen på ett omedvetet sätt, där äldre delar av vår hjärna är aktiva. Dessa delar är desamma som styr det autonoma systemet, såsom puls och andning. Att vistas i naturen ger oss därför möjlighet att på ett effektivt sätt vila och återhämta oss från de intryck som kräver vår riktade uppmärksamhet. Möjligheten att koncentrera sig på nytt ökar således. Tillgången till grönområde kan alltså vara avgörande för människors psykiska hälsa.

1.1.3.2 Ökad fysisk aktivitet och friskare människor

Vistelse utomhus möjliggör och uppmuntrar dessutom ofta till fysisk aktivitet. Regelbunden fysisk aktivitet ger i sig fördelaktiga vinster, såsom förbättrad motorik, stärkande för rörelseorganen, förbättrad självkänsla, minskad risk för psykisk ohälsa, minskad risk för fetma och en rad andra sjukdomar (Schäfer Elinder, Faskunger, 2006).

Flera studier visar vinster med en stimulerande förskolegårdsmiljö. Lummiga och kuperade gårdar uppmuntrar förskolebarn till ökad aktivitet och ger dessutom förbättrad motorik, ökad koncentration och friskare barn (Boldemann et al. 2006, Grahn, 1996).

Utomhusaktiviteter och träning, naturligt dagsljus, stimulering av sinnena och estetiska upplevelser är allt stressreducerande. Naturupplevelser kan erbjuda allt detta! (Grahn & Stigsdotter, 2003)

1.1.3.3 Gröna ytor på nära håll – livsviktigt!

Grahn och Stigsdotters (2003) studie visar att ju fler besök man gör i grönområde desto färre stresssymptom uppvisas. Närheten till grönområde har också betydelse för hur ofta dessa besöks. I studien visade det sig att människor oftast inte kompenserar brist på gröna ytor nära hemmet med fler besök i parker och liknande.

Eftersom stress och stressrelaterade symptom, är ett växande hälsoproblem i Sverige (Nygren et al. 2002) är det viktigt att ha det i åtanke när vi talar om naturens hälsofrämjande och läkande effekter. Samtidigt som dessa hälsoproblem ökat, så har närheten och kontakten

med natur minskat. Inte bara minskar kontakt med natur i urbana miljöer, utan dessutom hindras framför allt barn att röra sig fritt i sitt närområde pga. olika typer av faror; trafikfaror (Björklid, 2005) eller sociala faror uppfattade av föräldrarna och/eller barnen (Kyttä, 2004).

Majoriteten av Sveriges befolkning lever idag i städer och andra tätorter. Platser som förtätas av bostäder och andra byggnader och som följaktligen krymper de gröna ytorna och därmed kontakten med naturen. Denna brist är oroande på många sätt, dels den ovan nämnda mentala ohälsan, men framför allt ska, i detta sammanhang, framhållas att den leder till bristande ekologisk förståelse eftersom förstahandsintrycken av natur minskar. Magntorn (2007) beskriver i sin avhandling hur en utomhusupplevelse av natur är en nödvändig del av undervisningen, dels för att fånga intresset hos eleverna, dels för att koppla upplevelsen till de teoretiska studierna.

I USA har uttrycket *Nature Deficit Disorder* myntats av Richard Louv, journalist och författare till *Last Child in the Woods: Saving Our Children From Nature-Deficit Disorder* (Louv, 2005). Han menar att det finns ett samband mellan bristen på vistelse i natur och den ökade andelen barn med koncentrationssvårigheter, barnfetma och depression.

En studie från University of Illinois ger oss ytterligare ett exempel på sambanden mellan naturupplevelse och psykisk hälsa genom att barn med diagnosen ADHD uppvisar mildare symptom efter vistelse i naturmiljöer (Kuo, Faber Taylor, 2004).

1.1.3.4 Utomhuspedagogik

Jag är övertygad om att vi bokstavligen måste ”back to the roots” för att känna samhörighet med naturen och lära oss att respektera den. Skolgården borde i högre grad användas som ett pedagogiskt hjälpmedel, som också Dahlgren och Szczepanski (1997) tar upp. De påminner oss dessutom om flera pedagoger/filosofier (ex. Key, Dewey, Montessori) som ville använda verkligheten som utgångspunkt för att kunna befästa kunskaper. Dewey vände sig emot att den teoretiska bildning som skolan förmedlade saknade förankring i verkligheten. Därför hade barnen svårt att ta den till sig (Szczepanski, 2008).

Magntorn (2007) menar att de teoretiska studierna (inomhus) bättre förstås om de är förankrade i verkligheten. Detta stämmer väl överens med tanken att utomhuspedagogik inte endast sker utomhus, utan är snarare en växelverkan mellan upplevelser utomhus och fördjupade teoretiska studier inomhus, som bland andra Dahlgren & Szczepanski (1997) förespråkar.

Utomhuspedagogiken är inte en självklarhet i skolan eftersom det inte finns något krav på denna undervisningsform. Återigen är det upp till varje lärare att välja denna metod.

Bild 4. Studier av vitsippor ute i backen. Skogspilens förskola, Åstorp 2009.

1.2 Projektet Gröna skolgårdar

1.2.1 Projektbeskrivning

Projektet Gröna skolgårdar innebär att Malmö stad satsar åtta miljoner kronor under 2010 på att upprusta tolv av de sämst utrustade skolgårdarna med brist på grönt i Malmö. Dessa ska förvandlas till grönare och kreativare miljöer, som på så vis också kan få ett pedagogiskt värde, allt enligt riktlinjerna i inspirationsdokumentet Lektivärdefaktor (Pålsson, 2010). Principerna i gröna skolgårdar ska följas, vilket innebär att barnen ska vara delaktiga, det ska finnas en pedagogisk tanke bakom åtgärderna alternativt att de ska främja hälsa och utveckling, åtgärderna ska vara hållbara ekologiskt, ekonomiskt och socialt (Gröna skolgårdar. Projektplan, 2010). Viktigt var också att det fanns engagemang och intresse för projektet. Skolorna ska också ha en aktiv skolgårdsgrupp, som i projektet förstärks med en representant från Kommunteknik och en från Malmö Naturskola eller från Barn i stan Malmö.

Projektansvaret ligger hos Serviceförvaltningen. Genomförandet av projektet delegerades via Stadsfastigheter, som huvudförvaltare av skolor och skolgårdar, till Kommunteknik. Projektledningen består av tre representanter från Kommunteknik samt skolgårdsinspiratören från Malmö Naturskola.

1.2.2 Inspiration och analys

I initialskedet, men även under planeringsfasen, fick personalen i skolan möjlighet att delta i kurser, studiebesök och seminarier i skolgårdstemat, därefter fick de analysera sin gård. Deltagarna från Kommunteknik, som tidigare haft som första prioritet att skolgårdar ska ha en billig och lätt skötsel, fick fortbildning av skolgårdsinspiratören Emma Pålsson och därmed ett nytt sätt att se på skolgården. De fick dessutom i uppgift att studera var och hur barnen leker på den skolgård de skulle ansvara för.

1.2.3 Idé och planering

Vid tre tillfällen under våren 2010 träffades skolgårdsgruppen för att bearbeta de idéer som framkommit från elever och personal. Prioriteringsordningen skulle fastställas och en önskelista skulle föras vidare till den övergripande projektgruppen.

1.2.4 Genomförande

Redan i slutet av vårterminen genomfördes en del mindre åtgärder på skolgårdarna, men det var på hösten som de stora bitarna skulle genomföras efter att önskelistorna omvandlats till genomförandeplaner av projektgruppen.

1.2.5 Projektets berättigande

Grunden för att projektet Gröna skolgårdar kunde sätts var Malmö Stads satsning *Lärande för hållbar utveckling*. I miljöförvaltningens övergripande verksamhetsplan, kallad *Lärande för hållbar utveckling i Malmö*, uttrycks målet att Malmö, år 2014, ska kunna visa upp konkreta resultat på ”ökad medvetenhet och välgrundad kunskap om hållbar utveckling i samtliga verksamheter”. En av åtgärderna inom detta arbete är projektet Gröna skolgårdar. Denna plan är ett svar på det av FN utlysta ”Ett decennium för lärande för hållbar utveckling” (2005-2014). (Malmö Stad, 2010a)

1.2.6 Lång väg fram till projektet

Tanken om gröna skolgårdar har funnits ganska länge i Malmö. År 2000 utvidgade Malmö Naturskola sin verksamhet och drog igång en kurs i utomhuspedagogik. Deltagarna kom med i ett nätverk. Man beslutade att använda nätverket till att förbättra skolgårdarna. Därför organiserades föreläsningar, studiebesök och nätverksträffar. På gräsrotsnivå har alltså intresset funnits via dessa eldsjälar.

Parallellt med detta nätverk har det sedan 1997-98 funnits en centralarbetsgrupp, som hette Skolgårdsgruppen från början, med representanter från Serviceförvaltningen, Gatukontoret, Naturskolan, Miljöförvaltningen. Skolgården hamnade på dagordningen, men resultatet blev ganska klent, enligt Naturskolans samordnare Bo Lindvall. Det var inte förrän en ny Agenda 21-samordnare tillsattes (2005?) som det verkligen började hända något. Gruppen, som nu utökats med deltagare från olika stadsdelar, arbetade på ett dokument som hette "Lärande utemiljö" (2003-2008). Skolgården som en pedagogisk miljö och utomhuspedagogik stod i centrum. Dokumentet diskuterades och en samsyn uppstod mellan stadsdelar och förvaltningar. Tyvärr slutade viktiga nyckelpersoner och dokumentet blev hängande i luften.

Något år senare tog bland andra Bo Lindvall chansen och presenterade dokumentet för kommunalråd Lari Pitkä-Kangas (mp), vilken var mycket positiv till innehållet och med dokumentet som grund blev ett förslag taget i kommunfullmäktige. Förslaget innebar bland annat att en projektanställd skolgårdsinspiratör anställdes 2008, samt den satsning på gröna skolgårdar som är beskriven ovan, först i ett pilotprojekt med tre skolor och sedan med tolv skolor i Gröna skolgårdar-projektet 2010.

I Miljöförvaltningens dokument, Lärande för hållbar utveckling i Malmö 2008, 2009, 2010, står följande att läsa om Gröna skolgårdar:

3. Gröna skolgårdar – En arbetsgrupp för Gröna skolgårdar har i flera år arbetat för att utveckla skolgårdar i Malmö till positiva mötesplatser och lärande utemiljöer. Arbetsgruppen arbetar också för utveckling och utökning av miljö- och utomhuspedagogik. I gruppen ingår representanter från stadsdelarna Centrum, Södra innerstaden, Kirseberg, Fosie samt från Gatukontoret, Miljöförvaltningen, Stadsbyggnadskontoret, Utbildningsförvaltningen och Serviceförvaltningen. Medel avsätts till en skolgårdsinspiratör på Naturskolan och för att fortsätta utveckla skolgården som pedagogisk arena och möjliggöra förändringar på skolgårdarna i Malmö.

1.3 Skolgårdsutveckling på Annebergsskolan

1.3.1 Skolan

Annebergsskolan ingår i Stadions rektorsområde och är belägen strax söder om Pildammsparken i Malmö. På skolan finns förutom förskoleklass och grundskola (ca 140 elever) också en särskoleenhet (ca 40 elever). Särskolan är för elever skolår 1-6 inklusive fritidshem, samt även träningsårskoleelever upp till skolår 10. (Lokal arbetsplan 2010)

Annebergsskolan deltog som en av tre modellskolor i Malmö i ett pilotprojekt 2008, som också kallades Gröna skolgårdar inför det större projektet Gröna skolgårdar som startades 2010. I analysmaterialet (Pålsson, 2008b) beskrivs skolan enligt följande:

"Annebergsskolan invigdes 1968 och har tidstypiska uttryck vilka ger speciella förutsättningar för skolgårdsutvecklingen. De låga skolbyggnaderna står i kontrast till det omkringliggande mycket höga bostadsområdet Borgmästargården. På 60-talet byggde man

med önskan att bli av med långa transportsträckor i trappor, istället fick man långa transportsträckor utomhus. Det mycket karakteristiska taket över ”utomhuskorridoren” finns kvar. Skolgården är kal och mycket platt. Här finns enstaka lekredskap men delar av skolgården är helt outnyttjad. Elevantalet är relativt litet, med integrerad grundskola och träningskola, vilket ger viktiga infallsvinklar vad gäller tillgänglighet och integration.”

Bild 5. Skolgårdstorget med tak över utomhuskorridorerna. Annebergsskolan, Malmö 2010.

1.3.2 Deltagande i Gröna skolgårdar 2008

Ca 15 skolor hade anmält sig för att delta i projektet 2008. Efter att skolgårdsinspiratören gjort sin bedömning, så valdes tre skolor med olika förutsättningar ut. Syftet med projektet Gröna skolgårdar 2008 var att: ”främja skolgårdsutveckling vad gäller användandet av skolgården som en lärmiljö genom att den utformas så att den blir mer varierad med naturliga inslag. Dessutom ingår i projektet att sprida kunskap om metoder för utomhuspedagogiska arbetsätt. Skolgården ska också bli mer stimulerande för lek och utveckling och vara hälsofrämjande så att den stimulerar till fysisk aktivitet och minskad utsatthet för UV-strålning. Utvecklingsarbetet kommer att göras i nära samarbete med personal på skola och förvaltning genom skolgårdsinspiratören, Emma Pålsson, som organiserar och samordnar utvecklingsarbetet.” (Pålsson, 2008b). I filmen ”Gröna skolgårdar” (Pedagogiska centralen) beskriver Pålsson sina tankar med projektet 2008 som var att ”inspirera till ett nytt förhållningssätt till gården” och att få skolpersonalen att se ”skolgården som ett utvidgat klassrum och en plats för utveckling”.

Efter analysfasen, som kommunens skolgårdsinspiratör ansvarade för, inleddes kompetensutbildning och inspirationsdagar för personal och skolläda. Studiebesök bl a till Elias Fries skola i Hyltebruk, workshops och föreläsningar anordnades för att öka kunskapen om skolgårdens betydelse. Därefter sattes ett kreativt förändringsarbete igång på skolan. Barn och vuxna samarbetade för att ta fram ett idématerial och önskemål för förändring (Pålsson, 2008a). En del av barnens idéer, som utmynnade i en utställning, syns i filmen Gröna skolgårdar.

1.3.3 Resultat 2008

Tanken med projektet 2008 var att skapa en grön skolgård på Annebergsskolan, som andra skolor kunde bli inspirerade av. Det blev inte så eftersom ”pengarna försvann”. Meningen var att pengarna skulle föras över till året därpå, men det blev någon miss. Besvikelse följde. Det som trots allt blev förverkligat då var:

- Plantering av bärbuskar och 4 fruktträd bakom matsalen,
- Asfaltmålningar,
- Cementrör placerades ut för att planterade i,
- Dekoration på cementrören
- Plantering av 5 lönnar i cirkel, 1 hängbok och en kastanj
- 1 fjärilsträdgård (Den höll på att bli nertrampad, därför flyttades växterna till cementrören)
- Pilkoja (Den ingick inte projektets idé, däremot kom den till som en del av en workshop. Den försvann snabbt för den hade inte barnen varit med om att anlägga, menade skolgårdsinspiratören)

Bild 6. Fruktträd, bärbuskar.
Bild 7. Dekorerade cementrör.
Annebergsskolan, Malmö 2010.

Detta gjordes innan lekvärdefaktor-häftet var klart och då var inte det gröna lika tydligt formulerat. Lekvärdefaktor-häftet utformat av Emma Pålsson används vid analys av skolgårdar, samt som inspiration för att skapa grönare skolgårdar.

Resultat inte kom i närheten av barnens ibland vilda idéer, med pooler och multisportsarenor, vilket gjorde barnen besvikna istället för, som tanken var, glada att få delta i processen. Denna besvikelse kom åter i dagern när nästa skolgårdsprojekt startade upp våren 2010.

Annebergsskolans personal och elever hade i vilket fall som helst ett försprång när Gröna skolgårdar 2010 inleddes i april med ett uppstartsmöte för de tolv skolorna.

Bild 8. Lönncirkeln med träningsskolans sinnesträdgård i bakgrunden.
Annebergsskolan, Malmö 2010.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att på ett samlat sätt redogöra vad som kan hända i skolgårdsfrågan på en enskild skola som deltagare i ett skolgårdsprojekt, utifrån hur olika aktörer inom projektet ser på skolgårdens roll och möjligheterna till förändring.

Hur skiljer sig de olika aktörernas uppfattningar gällande skolgården?

Vad händer i processen?

Vad resulterar projektet i?

Hur går man från projekt till långsiktig förvaltning?

Vad som är viktigt att tänka på när man utformar en skolgård är det lätt att hitta exempel på i litteraturen, men hur processen ser ut för att förverkliga detta tycker jag är intressant. Frågorna utgår från min egen erfarenhet av att det ofta finns eldsjälar på skolorna, som vill utveckla skolgården, men att det ändå inte händer mycket. Om jag kan finna framgångsfaktorer i detta projekt vore det intressant att dra nytta av dessa i framtida insatser för att utveckla skolgårdar.

3. Material och metod

3.1 *Datainsamling*

Nyckelpersonen för mina undersökningar var Malmös skolgårdsinspiratör Emma Pålsson. Det var genom henne jag fick mycket information, dels genom samtal, dels genom diverse handlingar och planer som jag fick tillgång till. Min tanke var att delta i processen som observatör, samt att få möjlighet att intervjua olika aktörer i processen.

3.1.1 **Observation – uppstartsmöte**

Den 7 april 2010 var det ett första observationstillfälle. Då var det uppstartsmöte för alla tolv skolor som deltagare i projektet Gröna skolgårdar 2010. Särskilt fokus för mig var kommunalrådet Lari Pitkä-Kangas anförande, vilket jag dokumenterade genom att föra anteckningar.

Vid detta möte var det väsentligt att finna en skola som jag skulle kunna följa i processen. Emma Pålsson hade föreslagit Annebergsskolan och de ställde sig positiva till att låta mig delta i deras tre skolgårdsgruppmöten under våren.

3.1.2 Observation – skolgårdsgruppsmöten (3 st)

Vid samtliga möten förde jag anteckningar, samt att jag fick del av diverse arbetsmaterial, som elevernas förslag och tidigare skolgårdsarbete.

3.1.3 Observation av skolgården

Skolgården beskådades och dokumenterades med hjälp av kamera efter skoltid.

3.1.4 Intervjuer av nyckelpersoner

Fyra personer på olika nivå i processen har intervjuats för att se hur projektets intentioner överensstämmer dem emellan och hur de upplever processen. Inom parentes finns förkortningen på deras roll som jag använder i den fortsatta texten.

- 1) Samordnaren (SO) på Malmö Naturskola och representant för den kommunövergripande skolgårdsgruppen, Bo Lindvall. Han har i högsta grad bidragit till att projektet Gröna skolgårdar kunde startas.
- 2) Skolgårdsinspiratör (SI), Emma Pålsson, projektanställd i Malmö kommun sedan våren 2008, med uppdraget att få Malmös skol- och förskolegårdar grönare.
- 3) Biträdande rektor (BR), samt deltagare i Annebergsskolans skolgårdsgrupp.
- 4) Barnskötare (BSK) med placering på särskolan, samt fritids. Deltagare i Annebergsskolans skolgårdsgrupp.

Vid samtliga intervjuer användes mobiltelefon för ljudupptagning. Intervjuerna transkriberades därefter, men inte ordagrant till en början, men så att alla väsentligheter kom med. Därefter valdes specifika delar ut för ordagrann transkription. Intervjuerna var halvstrukturerade och utgick från en intervjuguide (Kvale, 1997) med mina fyra frågeställningar som huvudsaklig utgångspunkt.

3.1.5 Mailväxling

Kontinuerlig mailkontakt har företagits med skolgårdsinspiratören.

3.1.6 Annat projektrelaterat material

Via internet har jag tagit del av Skolgårdsbloggen (blogspot.com), samt andra dokument som är relaterade till projektet.

4. Resultat

4.1 Hur skiljer sig de olika aktörernas uppfattningar gällande skolgården?

Kommunalrådet menade att tanken med projektet inte var att bygga om skolgårdar, utan att skapa lärande miljöer. Han menade att målet är att kunna visa att skolan är ”en inspirerande plats och en njutbar plats” och att en förbättrad och grönare skolgård ska ”höja värdet på att vara i skolan”.

Samordnaren på Malmö Naturskola (SO), tillika representanten för arbetsgruppen för Gröna skolgårdar och en av eldsjälarna bakom dokumentet *Lärande utemiljö*, tycker att skolgården ska vara en inspirerande miljö som möjliggör ”spontan inlärning och att barnen ska kunna upptäcka mycket, alltifrån insekter, gråsuggor till annat”. Det ska också finnas möjlighet att upptäcka fysikaliska samband. SO menar att det ska finnas möjlighet för aktiviteter, t ex ska man få kunna ”flytta på en sten med en hävstång”. Skolgården går att göra mer kreativ och ”det allra mest kreativa är naturmiljöer”, slår SO fast. I dokumentet *Lärande utemiljö* (Lindvall m.fl.) framhålls också de hälsofrämjande fördelarna med gröna skolgårdar, möjligheterna att stimulera flera sinnen utomhus för att förbättra inlärningen, samt skolgården som en social mötesplats. Måluppfyllelse och betyg och poäng är ofta i fokus i skoldiskussioner, tycker SO, men tror att ”Man kanske inte alltid tittar på människorna som biologiska varelser som faktiskt måste må bra för att man ska kunna prestera”. Han fortsätter med att om vi inte kan ”rasta en hund på en asfalterad yta, så bör vi inte ha våra barn där heller”.

Skolgårdsinspiratören (SI), tycker att en bra skolgård framför allt ”både funkar för lek och för lärande”. Viktigt också att det finns ”stor variation”. Det ska ”inte bara vara en typ av lek”. Den gröna skolgården motsvarar detta behov ”genom att det ger variation året runt, med årstiderna. Genom att det inte är färdigt utan det växer och blir större och förändras hela, hela tiden”. I olika dokument som SI författat ger hon ytterligare dimensioner till vad skolgården har för syfte. Bland annat tar hon också upp skolgårdens hälsofrämjande syften, såsom fysisk aktivitet med möjlighet till solskydd samt grundläggandet av hälsosamma vanor (att vistas ute). Hon nämner också sinnliga inslag som lockar till lek (Pålsson, 2010). I Gröna skolgårdar (Pålsson, 2008) talar hon om den utvecklande skolgården där hon lyfter social träning och identitetsutveckling.

Biträdande rektor (BR), Annebergsskolan, ser skolgården som en ”utökad pedagogisk miljö”. Han tycker att närmiljön borde utnyttjas i betydligt större utsträckning i undervisningen. Han tror att skolgården kan hjälpa pedagogerna att få barnen att anamma insikten att ”vara rädd om vår gemensamma miljö”. BR blev mycket inspirerad av de fina gårdarna ”fantastiska oaser” som han besökt i Köpenhamn tillsammans med sin personal. Det var stor skillnad mot Annebergsskolan asfaltgård. Han uppskattade de danska pedagogernas tanke att de skapade gården utifrån vad som var bra för barnen och inte vad som såg storslaget ut. BR önskar att det blev lite kullar och stubbar och stenar så att barnen kan röra sig på ett annat sätt. Det främjar barnens utveckling. ”Innerst inne tror jag på att ju grönare miljöer vi har och ju mer barnen får vara ute och vill vara ute desto mindre problem får vi i klassrummen”.

Barnskötare (BSK) och skolgårdseldsjäl på Annebergsskolan, arbetar på särskoledelen. Hon ser skolgården främst som en möjlighet för barnen att komma ut. De rullstolsbundna barnen har ingen möjlighet att ta sig ut själva. Tidigare var det mest bara asfalt. ”Var skulle vi göra av våra barn? Lägga dem på asfalten? Nä, det funkar ju inte.” Särskolan använder sinnesträdgården för att odla och för att stimulera barnens sinnen, men också som en skön

plats att vara på. BSK ser en skillnad i begreppet skolgård och grön skolgård; ”Gröna skolgårdar då är det här vilda, det här lite naturliga. Skolgårdar det är det här bandyplanen, lekredskapen, aktivitet, cyklingen.” Hon tror att ett pedagogiskt arbete är lättare på den gröna skolgården. Hon ser en konflikt med de boende i omgivningen som tycker att det ska vara fint istället för att det vilda ska få vara lite vildvuxet och ”fult”. Projektet innebär att komma ”tillbaka till naturen” och att ”ungarna ska få leka i buskarna och de ska få klättra i träden, man ska få utnyttja sin kapacitet”, menar BSK.

Tabellen nedan är ett försök att åskådliggöra resultatet för vilka syftena med skolgården är (som framhålls ovan).

	Pedagogiska	Inspirerande till aktivitet	Hälsofrämjande	Sinnliga upplevelser	Social mötesplats
Kommunalrådet	X	X		X	
SO	X	X	X	X	X
SI	X	X	X	X	X
BR	X	X	X		
BSK	X	X	X	X	

4.2 Vad händer i processen?

För Annebergsskolans del så innebar 2010-års projekt en fortsättning på projektet från 2008. Redan då inspirerades personalen genom studiebesök, workshops och föreläsningar och hade därför ett försprång i starten av nästa projekt. Initiativet till att delta i första projektet kom från träningskolans personal. Skolledningen har upplevt sig ha en stöttande roll i båda projekten, även om det från början inte var en helhjärtad satsning från skolledningen.

I skolgårdsgruppsmötena deltog biträdande rektor, två pedagoger från grundskolan och tre från särskolan, fem elever (möte 2 och 3), skolgårdsinspiratören som representant från projektgruppen och en representant från Kommunteknik. Kommunteknik fick uppdraget att delta i projektet från förvaltningens sida, alltså från Stadsfastigheter som är ansvariga för skolgårdarna i Malmö.

4.2.1 Skolgårdsgruppsmöte 1

Inga elever var med på första mötet. Diskussion uppstod om varför det blivit så, eftersom det är ett projektkrav.

SI redogjorde för projektets struktur och förtydligade rollerna, vilket visade sig vara bra eftersom mötesdeltagarna tyckte att det var så många människor inblandade i skolgårdsfrågan, vilket upplevs som förvirrande. Hon presenterade också häftet Lekvärdefaktor (Pålsson, 2010) som används vid analys av skolgården samt tipsade om diverse inspirationsaktiviteter som det var möjligt att anmäla sig till.

Ett klagande uttalades om att förra projektets ritningar skulle ligga till grund för detta projekt, så det skulle inte vara gjort arbete. Då hade exempelvis alla barn önskat vatten i någon form.

Följande diskuterades och beslöts.

Förslag	Övrigt	Beslut
För våratgärder: Vattenutkastare Odlingslådor Skuggväxter i rabatter Kompostplacering Stora blomkrukor	Allmänna förbättringsbehov Placering av odlingsbäddar Funderingar kring vandalisering	Skolgårdsdag (maj) Våratgärder: Vattenutkastare Odlingslådor Skuggväxter i rabatter Kompostplacering
Önskemål inför hösten: Sittplatser/samlingsplats Äventyrsbanor/hinderbanor Vatten Amfiteater Naturmark Örtkulle Cementrör med kulle Vindskydd Bär och frukt Baksand Pilkoja	Platser för förbättringar: Torget samt ytan öster om nordöstra byggnaden UV-strålning Svårigheten att få nyplanteringar att etableras	

Elias Fries skolgård dyker upp som inspirerande faktor, när önskemålen inför hösten diskuteras.

Bild 9. Den öde ytan öster om den nordöstra byggnaden, som personalen ser en förbättringspotential i. Annebergsskolan, Malmö 2010.

4.2.2 Skolgårdsgruppsmöte 2

På detta andra möte var tanken att ta upp frågor och funderingar som dykt upp sedan förra mötet, samla och granska förslagen. Denna gång närvarade fem elever och de fick ganska stort utrymme. Nästan det första som kom upp från eleverna var att de inte ville bli lovade för mycket för de ville inte besvikna. Önskemålet om en damm kom upp från elevernas sida, men de vuxna såg svårigheterna med skötseln. De äldsta eleverna ger uttryck för att de är trötta på sin gård, som de "haft sedan nollan". De är medvetna om det gröna perspektivet och föreslår att ha olika trädarter, så att de "inte behöver gå till Pildammsparken". De vill ha växter. Man ska "kunna plocka och pyssla". De är också medvetna om att saker förstörs, pilkojan t ex, särskilt om de är på "fel" ställe. De tror att chansen är större att bevara om "vuxna har koll". De är också rädda för att kaninerna äter upp blommor som planteras. "Det finns minst fem kaniner under båten."

Förslag

Damm
Olika trädarter
Växter

Övrigt

Skötseln av en damm är för komplicerat anser de vuxna.

Diskussion om växtval i odlingslådorna för stimulans av sinnen.

Frustration uttrycks över brister i underhåll och skötsel av skolgården, ex sandsopning, trasig flaggstång.

Beslut

Odlingsbäddarnas ankomstdag. Eleverna anmäler sig för att hjälpa till.

Skolgårdsdagens program: Rensning av rabatter, plantering av bl. a. smultron, asfaltmålning och annan utsmyckning

Prioritering av den "Vilda ytan" öster om den nordöstra byggnaden

En elev åtog sig att organisera omröstning bland eleverna på förslag utifrån skisser som SI hade gjort.

Bild 10. Pallkragarna levererade och fyllda med jord. Annebergsskolan 2010.

Mellan möte 2 och 3 diskuteras förslagen och eleverna röstar. Svensk Markservice som sköter skolgården åtgärdar en del önskemål. Pallkragar och jord levereras till skolan och sätts upp.

4.2.3 Skolgårdsgruppsmöte 3

Mötet inleds med återkoppling till förra mötet. Tanken är att nu bli mer konkret och att de prioriterade förslagen ska ritas in på karta. Utfallet av elevernas röstning togs upp först. Eleverna deltar inte mötestiden fullt ut.

Prioriteringsordningen fastställdes;

- 1) Sitt- och liggplats som omfattar träd
- 2) Spiral (Kulle med växter och där en spiral slingrar sig upp, bred nog för en rullstol)
- 3) Eldstad

Detta ska byggas in i grönska

Övriga diskussioner:

- För området vid båten diskuterades förbättringsönskemål.
- Entreprenörerna, som ansvarar för skolgården, vidarebefordrade att en PCB-mätning utförs eftersom man misstänker för höga halter i jorden. De meddelade också att fastighetsägaren inte vill ha ytterligare vattenutkastare, som skolan önskat.
- Diskussion om den svåra balansgången med elevmedverkan när det gäller barnens önskemål – de vuxnas bidrag – resultat.

I slutet av vårterminen åker hela personalstyrkan på studiebesök till Köpenhamn: Klövermarkens Naturverkstad och olika sinneslekplatser i Köpenhamn besöks.

4.2.4 Tankar väcks

I processen sätts många tankar igång. BR filosoferar kring olika tankesätt kring lekplatser. Han jämför temalekplatsbyggena i Malmö med kreativa lekmiljöer i Köpenhamn; Temalekplatserna: ”Vad består de av? Kromat stål, formgjuten plats som man bygger upp i lekställningar och sånt ... och så ritas vi lite giraffer på det och ormar och sånt.”

”I Danmark slår man upp ett staket och så slänger man in en stor hög bräddor och säger till ungarna: Bygg så mycket ni bara vill!” Jag tycker att det är två olika sätt att se på det.

När det gäller Gröna skolgårdsprojektet ser han också två sätt att se på gården, som utmynnar i dubbla budskap ”Här pratar vi om att skapa kreativa miljöer för barn och vuxna att vara i, att kunna utnyttja... Förra veckan kommer det: Plocka bort allt brännbart material. Det får inte ligga någonting på skolgården som kan tänkas brinna, för då gäller inte er försäkring.” Budskapet kommer ifrån förvaltningshåll i samma veva som olika skolor blivit antända i Skåne. BR förstår problematiken, men kan inte låta bli att fråga sina danska kollegor när han är på studiebesök i Köpenhamn om det är samma problem i Köpenhamn med att man tänder eld på skolorna? De danska pedagogerna svarar nekande och förstår inte varför man skulle vilja tända eld på sin skola. Visst händer det att saker förstörs eller att någonting stjäls, men inte att man sätter sin skola i brand. BR frågar sig varför det är så, kan möjligen miljön spela in? Det är svårt att ”känna något för en asfaltgård samtidigt som någon därinne varit dum emot mig”.

Sammanfattningsvis kan konstateras att skolgårdsgruppen snabbt kom in på rätt fokus – de gröna inslagen – i diskussionen. Det tidigare projektdeltagandet och dess förslag som låg till grund för diskussionerna bidrog förmodligen. Eleverna deltog inte fullt ut på mötena, som drog ut till sen eftermiddag och barnen skulle hem. Ändå fick de elever som ville, stort utrymme i diskussionen, samt tog uppgiftsansvar mellan mötena. Barnens önskan om ett vatteninslag suddades ut, utan någon antydning till kompromiss. Den planerade strukturen på

processen hölls i stort sett även om den närmast liggande aktiviteten, skolgårdsdagen, tog ganska mycket tid i anspråk.

4.3 Vad resulterar projektet i?

Resultatet utläser jag av de intervjuer jag genomfört, samt av de skolgårdsmötena jag närvarat vid.

4.3.1 Allmänt resultat

Överlag anser SO att överensstämmelse i projektet är god jämfört med initiativgruppens förväntningar. Han tycker sig också uppfatta att politikerna fått en ökad förståelse och står bakom projektet. Samarbete förvaltningar emellan har exempelvis gjort det enklare att få stockar och stenar till gårdar. Den tydligaste förändringen som SO uppfattar bland pedagoger är att man förstått att det är viktigt att bilda rum där barn har något att göra. På så sätt skingras barnen till vettig sysselsättning och fler barn leker.

4.3.2 Utvecklingen över tid på Annebergsskolan

Om vi ser utvecklingen på Annebergsskolan, så tycker SI att engagemanget har spridits till fler än bara den ursprungliga lilla gruppen som drev skolgårdsfrågan från början. BSK berättar att en skolgårdsgrupp hade skolan även innan 2008. För tio år sedan fanns det bara asfalt på gården. Önskemålet var att göra den attraktivare och färggladare och det fanns ett behov att skaffa lekredskap. Tanken var att gården var för rast- och sommarlovsaktivitet. Cyklandet och bollsporterna dominerade då. Städdagarna som fanns då på terminsschemat har ersatts av skolgårdsdagar, då man tar gemensamma tag med skolgården. För ca 7-8 år ville man åtgärda behovet av utevistelse för särskolebarnen, som hade begränsade möjligheter att röra sig. Då startade arbetet att söka pengar för att skapa sinnesträdgården, något som gav barnen något och även skugga. ”Vi som fritids drev det”, säger BSK. Hon berättar hur svårt det har varit att få sina önskemål om skolgårdsförbättringar uppfyllda. Oftast är det budgeten som varit ett hinder. Nu ser hon att det finns ett engagemang och en annan förståelse för tanken med gröna skolgårdar och ”då kommer pengarna”.

På frågan om skolgårdsfrågan var aktuell före 2008 svarar BR: ”Nä. Alltså skolgården tror jag ingen har tänkt på.” Det som var i fokus då var att ”det ska vara rent och snyggt”.

4.3.3 Gröna skolgårdar – en vändpunkt

Vändpunkten kom 2008 med skolor för hållbart lärande. Då väcktes tanken att kunna jobba mer utepedagogiskt. Detta möjliggjorde ett gemensamt mål för de olika skolformerna på Annebergsskolan och personalen såg möjligheten att kunna vara mer tillsammans.

4.3.4 Inspirationsfasens betydelse

BR talar mycket om de studiebesök, i Köpenhamn och på Elias Fries skolan i Hyltebruk, som han deltog i. I Köpenhamn förundrades han över danskarnas sätt att verkligen utgå från barnens behov när deras miljöer skulle utformas. Att de gjorde lite avkall på säkerheten t ex för att barn måste få lära sig att det finns faror. Exempel som han nämnde kring detta var förekomsten av nässlor och bikupor. Han funderar själv på företeelsen att klättra i träd: ”Att

klättra i träd har barn gjort i alla tider och slagit sig när de ramlat ner från träd har de gjort i alla tider”. BR ser att barnen kan lotsas genom farorna med kloka vuxna omkring sig, som inte fördömer något som är så spännande att det inte går att låta bli. I Hyltebruk blev han oerhört imponerad över ”hur de använde skolgården i pedagogiken”.

Besöken har bidragit till att synen på skolgården har förändrats till att se pedagogiska möjligheter, men också vilken betydelse gården har för barnens tillvaro.

4.3.5 Om utomhuspedagogik

BR beskriver vidare att ”vi har kunnat se vinsten med att vara ute mer” även om han tycker att det fortfarande är ”lite krampaktigt när det gäller det pedagogiska”. Han menar att det är skillnad på grundskole- och särskolepersonalen, där de senare är mer framåt när det gäller att använda utemiljön. För träningsskolan är behovet av sinnesintryck mera påtagligt och enligt BR är ”sinnesintryck utmärkt att jobba med när man är ute”. BSK berättar om hur de odlar i odlingslådorna utanför, men även inne, och att det odlade används.

Såväl BR, som SI och BSK beskriver att fler gör försök att använda skolgården i sitt pedagogiska arbete, fler utflykter genomförs till en särskild miljö. BSK berättar om exkursioner till t ex stranden, parken, hamnen, en 4H-gård, dit man åker med ett bestämt syfte. Många klasser åker flera gånger till samma ställe för att uppleva årstidsväxlingar. ”Förr åkte vi för att rida eller för att bada” (en aktivitet), säger BSK. Hon berättar att flera i personalen har deltagit i utepedagogikutbildningar.

BR är inne på att få medarbetarna till att förstå att det är små ansträngningar som krävs ”Det är ju faktiskt denna miljö runt omkring här som ska nyttjas i ett undervisningssyfte. Och där vi kan hitta så mycket material”

BSK berättar hur skolledningen stöttade och tryckte på utepedagogiken sedan initiativet från särskoledelen kommit att skicka in ansökningen till Gröna skolgårdar.

4.3.6 Om processen

SI berättar hur det till en början var svårt att få med hela skolledningen (rektor och två biträdande rektorer), men att de vänt till att bli mycket engagerade. BR beskriver också problematiken med att man i skolledningen delar upp ansvarsområden mellan sig och att det är lätt att släppa de bitar man inte är ansvarig för. Även han berättar att det blivit bättre.

BSK ser fördelar med projektet som att det är ”lättare när alla är med”. Hon berättar hur all personal gemensamt diskuterade vad de ville ha ut av gården och att det sedan var barnens tur.

BR uttrycker frustration över att man petar lite här och där diskussionerna istället för att fokusera på ett område i taget. ”Jag skulle vilja se att vi koncentrerar oss på en fläck, en fysisk fläck av skolgården, alltså baksidan. Låt oss göra något där för där tror jag finns förutsättningar”. Att det inte blivit så tror han beror på att det funnits många viljor. Meningen med 2008-årsprojekt var att det skulle ”bygga upp tre modellskolgårdar och det tycker jag är lite synd att man tappat”. Han funderar vidare på vad som skulle kunna ske om man då kunde ”forska kring det hur barn mår här kontra hur barn mår på andra skolgårdar”. Som läget är nu ser han framför sig hur eventuella besökare skulle fråga ”Vi har hört att ni jobbar med gröna skolgårdar hur kan vi se det?”, varpå BR vore nödd att svara ”Tja, rent fysiskt kan ni ju inte se så mycket.”

BR tyckte att det blev lite bakvänt att göra studiebesöket i Köpenhamn efter att planeringsfasen var över, eftersom den gav så mycket inspiration. ”Vi skulle behövt åka till Köpenhamn först och sedan prata förslag.”

4.3.7 PCB

Efter allt arbete som lagts ner på våren och planer som gjorts upp på sommaren kom det olyckliga beskedet att mätningarna av PCB-halten i jorden, som gjorts under våren visade så höga halter att marken behövde saneras. (Malmö Stad, 2010b) Alla bärbuskar och fruktträd som planterades 2008 fick grävas upp och flyttas, eftersom de var placerade intill husväggar i behov av sanering.

4.3.8 Planen

Rent fysiskt syns det alltså inte mycket resultat än, men en plan för vilka förändringar som planerats finns. (Annebergsskolan, Gröna Skolgårdar -10, 2010) I den ser vi att det är baksidan av skolbyggnaden i nordost, som ska få ett lyft. Förändringen domineras av vinbärssnäckan som är en spiral uppför en kulle. Gångarna är tillräckligt breda för rullstolar. En nedsänkt samlingsplats kallad ormens öga ligger centralt på ytan. En ängsorm slingrar sig igenom området. Där kan barnen själva så in sina ängsväxter. En odlingsyta, s.k. växelplätt, planeras där man kan experimentera med olika grödor, som potatis, lin och annat. Odlingsbäddar för kryddväxter och grönsaker finns sedan i våras. Dessa inslag är inbäddade i en lekskog med olika träslag, där det också finns sitt- och liggmöjligheter.

4.3.9 Framtiden

Skolan hoppas nu att Stadsfastigheter återställer skolgården utifrån planerat arbete... ”att de tänker på det som finns planerat och börjar kanske göra det som vi förlorat”, säger BSK. Enligt SI ska de planerade åtgärderna genomföras när saneringen är klar med hjälp av 2011-årsprojekt pengar.

Oavsett vilket så har de gemensamma ansträngningarna resulterat i en vision. BR menar att det är viktigt att ”förstå att det här måste få lov att ta tid”. Han tänker framåt ca 15 år: ”Om jag kan gå härifrån som pensionär och se att denna skolgård har blivit grönare då har vi nått någonvart.”

4.4 Hur går man från projekt till långsiktig förvaltning?

4.4.1 Nästa steg

SI är mycket nöjd med resultatet på Annebergsskolan. Nästa steg är att ta ett helhetsgrepp på hela skolan och då framförallt när det gäller förvaltningsbiten. ”Alltså att man utvecklar hela tiden att det inte är en sak som händer ett år och sedan så släpper man det, utan att man har en kontinuitet, så att man kommer tillbaka och att man hela tiden har små projekt på gång.” Projektet kommer att fortsätta även år 2011. Fler skolor kommer då att involveras, men tanken är också att se över och arbeta med den framtida förvaltningsfrågan.

BR fasar lite för när projektet tar slut, ”Projekt är ju alltid farliga”, eftersom de involverade har en tendens att sluta engagera sig när projektet är över. För att förekomma detta tror han att det är viktigt för varje skola som är med i projektet att ”planera för det här i sina framtida arbetsplaner.” Han fortsätter: ”Vi måste kanske ha en miljöplan, alltså en Skolgårdsmiljöplan, och säga vad ska vi avsätta pengar till nästa år? Ja, det är ju kanske till en grej där och så nästa år så får vi ta nästa grej”.

4.4.2 Om förvaltarna

BRs inställning till förvaltarna är inte alltigenom positiv. ”Vi har fått lära oss att när de kommer in i bilden så är det bara underhållet och att det är så effektivt som möjligt, kostnadeffektivt” som gäller. Han beskriver hur han modlöst gett upp inför tidigare skolgårdsarbeten: ”Jag har nog fallit in i tänket att, tja det är inte lönt det kostar bara en massa pengar. Det kan vi aldrig...”

BSK har en liknande syn. Trots skolans förbättringsönskemål, så får man inte hjälp ”uppifrån” för att pengar, engagemang och förståelse brister. Hon menar att 2008 har blivit något av en vändpunkt. ”Efter det har man ju förstått att det finns ju folk på högre nivå... kommunalpolitiker som också jobbar för att utemiljön ska bli bättre.” Detta är av betydelse för ”då kommer pengarna”.

Båda jämför olika entreprenörer som skött om skolgården och hur mycket det skiljer sig. BSK berättar om en positiv upplevelse av en entreprenör som, om de hade tid, ”hade fullt med redskap i bilen och alla barn som ville fick vara engagerade.” Samarbetet mellan entreprenör och skola fungerade bra. ”Hade de fått fortsätta, så hade jag inte varit orolig”, men avtalet sades upp utan skolpersonalens vetskap, sedan kom en annan entreprenör som inte arbetade på samma sätt. Istället grävdes en massa plantor upp som satts i samband med projektet 2008. Hon tycker att ”Stadsfastigheter borde ta ansvar för kontinuiteten.”

4.4.3 Förvalta själva?

BR berättar vilken skillnad det varit på olika entreprenörer som haft hand om skolgården. För tillfället är han inte nöjd och tänker: ”Hur mycket betalar vi för det här och vad skulle vi kunna skapa med de pengarna om vi själva skötte det här?” Han ser möjligheten att ”sköta våra skolgårdar själv med hjälp av våra vaktmästare”. BR önskemål är att ha ”en fastighetsskötare med lite trädgårdskompetens”.

Även SI är inne på tanken att skolan ska kunna styra över skolgårdsskötseln själva. Hon trycker däremot mer på den pedagogiska biten och föreslår en skolträdgårdsmästare med ett pedagogiskt uppdrag, men som också är ansvarig för hur det gröna ska skötas, men utan ett allmänt städuppdrag.

BSK är också inne på kortare beslutsvägar och om inte skolan själv får ansvara för förvaltningen, så är ett samarbete med entreprenören viktigt och att det finns en långsiktighet i det samarbetet. Hon tycker att det är omständligt att ”vi får gå via Stadsfastigheter istället för direkt till entreprenören” om skolan vill ha något gjort.

4.4.4 Att få gröna skolgårdar att leva vidare

SO ser fördelen att ”Om man anlägger naturmark, så sköter ju den sig själv” och spinner vidare ”stockar och stenar och gräsytor och vilda blommor och sånt det är ju inget jättedyrt i skötsel”.

BR tror mycket på att ”engagemanget bland de människorna som arbetar i organisationen, ett lite högre miljömedvetande, också faktiskt kring rent pedagogiskt arbete och kring forskning när det gäller barn och utemiljö” hade gjort att fler och fler börjar ställa krav på en bättre utemiljö. För att öka denna medvetenhet krävs fortbildning och ”konkret och praktisk handledning”.

SO, som vet att många skolor ämnar försöka sig på odling, hoppas innerligt att odlingen fungerar, för han ”har sett skolträdgårdar förfalla”. SO hade gärna sett ”att man hade ändrat i skolplanen i Malmö att där står att det är viktigt att behålla kontinuiteten med biologisk mångfald, samband i naturen, att man jobbar med odling och så vidare på skolgården. Då tror

jag att rektorerna hade prioriterat detta.” Han tycker att det saknas, men vet att ”det finns mycket annat man ska göra i skolan”.

Engagemanget kan dala av olika anledningar, men det som kan ta udden av allt engagemang är vandalisering. SO berättar att föreningen Barn i stan har engagerat äldre syskon i odlandet så att ”de blir beskyddare istället för att de förstör” och att detta fungerat bra.

Något som oroar SO är att Gröna skolgårdsgruppen finns inte nämnd i nästa miljöplan, vilket han ser som bekymmersamt i ett övergripande perspektiv.

4.4.5 Att öka kunskapen hos alla inblandade

SI berättar om lokalsamordnare, som är länken mellan stadsdelarna i Malmö och Stadsfastigheter, som fick delta i utbildningar bl. a. på Torslunda försöksstation (f.d. vetenskapligt och trädgårdskulturellt centrum på Öland). Utbildningen var mycket uppskattad och verkade som en ögonöppnare för deltagarna. SI menade att man vann en förståelse för skolgårdsarbetet, vilket är nödvändigt för att det ska förvaltas på rätt sätt.

5. Diskussion

5.1 Metoddiskussion

Det har varit mycket intressant att få ta del av processen; uppstartsmöte, skolgårdsgruppsmöten och att få möjlighet att intervjua personer med olika funktion inom projektet. Jag har begränsat mig till de vuxna, även om jag fått del av barnens tankar via skolgårdsgruppsmötena. Anledningen till det är framför allt att det hade varit för stort att även behandla barnens tankar, men också för att det är de vuxnas inställning till skolgården jag velat åt. För barnen är det så självklart att skolgården är viktig, men tyvärr är det, i praktiken, inte alltid så för de vuxna.

Uppstartsmöte och skolgårdsgruppsmöten Det fungerade bra att föra anteckningar vid mötena. Vissa tankar och kommentarer som kom upp under mötet kändes centrala för mig och dessa försökte jag ordagrant nedteckna. Den exakta ordalydelsen kan jag naturligtvis inte garantera, men jag tror inte att det är av avgörande betydelse heller.

Intervjuerna Valet av nyckelpersoner känns i stort sett rätt, även om det vore intressant att intervjua någon grundskollärare, som inte var med i skolgårdsgruppen, också. Att valet föll på en barnskötare i särskolan berodde på hennes glödande engagemang för skolgården, vilket var intressant på sitt sätt, särskilt som hon har en förhållande lång tid bakom sig på skolan.

Tanken var att också intervjua någon på förvaltningsnivå, dvs. Stadsfastigheter, eftersom de är ansvariga för skolgårdstomtens skötsel. Det hade varit intressant att få del av deras syn på skolgården, vilka möjligheter de ser med ett utvecklat samarbete samt vad det är för riktlinjer de har för skolgårdsskötseln; ska det vara lättskött och kostnadseffektivt? Kontakten med dem var svår att etablera, så jag gav upp mina försök.

Ett intressant alternativ till mina intervjuer vore samtal i fokusgrupp med ca 6-8 deltagare. Särskilt bland skolans personal hade jag kunnat använda denna metod för att också få höra deras synpunkter, samt för att få veta mer kring pedagogernas tankar på en skolgård integrerad i deras undervisning.

Observation av skolgården var nödvändigt för att följa med i diskussionerna på mötena, men också för att kunna värdera miljön på egen hand.

Kontakten med skolgårdsinspiratören har varit mycket värdefull. Därigenom har jag fått tips om kontakter och tillgång till diverse projektrelaterat material.

5.2 Resultatdiskussion

5.2.1 Hur skiljer sig de olika aktörernas uppfattningar gällande skolgården?

Även om deltagarna uttrycker sig med olika ord, så är det tydligt att man vill att skolgården ska vara en pedagogisk miljö, både för lektionsaktiviteter, men också för att stimulera till spontan inläring. Att skolgården ska uppmuntra till aktivitet är också väldigt tydligt. Det ska finnas varierade miljöer som ger upphov till olika typer av lek och innehåll som inbjuder till eget utforskande. Att befinna sig utomhus, få frisk luft och att röra på sig uttrycker sig de flesta om och även om grönska som skydd mot solen. Dessa aspekter faller under ett hälsofrämjande syfte. Sinnliga inslag nämns viktiga som förstärkning av inläring, inspiration i leken och för att miljön i sig ska vara njutbar. De sociala syftena uttalas inte av så många, men det betyder inte att det är oviktigt för övriga. Som jag tolkar det är överensstämmelsen mycket god mellan de olika aktörerna inom projektet.

En av projektets stora fördelar är att det funnits ett klart uttalat mål från kommunledningsnivå och en plan för att nå dit. Att det här målet eller programförklaringen, som man också skulle kunna kalla den, arbetats fram under en ganska lång period, där Naturskolan spelat en viktig roll som länk mellan pedagogerna och den kommunövergripande arbetsgruppen för gröna skolgårdar (eller Skolgårdsgruppen), innebar att tanken på gröna skolgårdar var delvis förankrad ute i skolverksamheten. Detta nerifrån-och-upp-och-ner-igen-perspektiv tror jag är väldigt viktigt för att det verkligen ska bli något av målet som uttrycks i Miljöförvaltningens handlingsplan *Lärande för hållbar utveckling i Malmö* (2010). Vad det handlar om är att eldsjälarna som redan fanns ute på skolorna fick gehör för sina tankar (även om det var en lång process) på kommunledningsnivå och därigenom fick möjlighet att vara ett stöd för sina kollegor som nu skulle arbeta för samma sak.

Intressant är att flera av komponenterna som man här lyfter fram är liknande tankar som fanns redan på 1800-talet (Lindholm, 1995) då man tänkte på samlingsplatser för social aktivitet, lekytor och lekredskap för rörelse, skyddande växtlighet för sol och regn och att trädgården skulle stimulera det estetiska sinnet. Ibland kan vi i vår iver att utveckla, glömma bort att behålla kloka tankar som andra tänkt för länge sedan.

5.2.2 Vad händer i processen?

Utifrån målet har skolgårdsinspiratören varit spindeln i nätet och kunnat anordna fortbildning och inspirationstillfällen för de som var inblandade. Här ser vi en annan fördel med projektet och det är att denna fortbildning inte enbart riktar sig till pedagogerna utan också andra som handhar skolgården för att deras förståelse för gröna skolgårdar skulle öka och därmed möjligheten att stödja skolpersonal och elevers behov och önskningar.

För Annebergsskolans del var 2010-årsprojekt en fortsättning på 2008-års pilotprojekt, vilket snöpligt avslutades eftersom pengarna försvann. Idéerna fanns dock kvar och tankarna hade slagit rot, därför gick det ganska snabbt att komma fram till vad man ville prioritera för höstinsatser. Det verkade vara så självklart för skolgårdsgruppen att det var det gröna som var i fokus och att skolgården skulle användas i undervisningen, särskilt för särskolepersonalen. Däremot kan man ställa sig frågan om odlingstanken verkligen är förankrat bland grundskolepersonalen. Kanske är den det, men kommer den att omsättas i praktiken? För samtidigt som odlandet kan vara en hjälp i måluppfyllelsen i flera fall, så är det så mycket ska

hinnas med. Mål i alla ämnen ska nås, dokumentation av måluppfyllelse och individuella utvecklingsplaner tar mycket tid och kraft. Förhoppningsvis fortsätter skolledningen att stödja och underlätta odlandet, för det är när det blir för många hinder rent praktiskt som många lärare väljer en lättare metod. De gröna skolgårdarna ska medverka till ett lärande för hållbar utveckling och miljöperspektivet är ett av fyra övergripande perspektiv i läroplanen, vilket borde vara skäl nog till att också utnyttja möjligheterna som de gröna gårdarna kan ge. Men, det finns, som redovisat i bakgrunden, inget som tvingar till utomhusundervisning eller odling som metod.

5.2.3 Vad resulterar projektet i?

På Annebergsskolan är det mycket lite som i dagsläget syns av att skolan har deltagit i två skolgårdsprojekt. En viktig förklaring i detta fall är att PCB-förekomsterna och påföljande sanering skjutit upp planerade förändringar och också suddat ut redan gjorda förbättringar.

Det är dock inte enbart synliga förändringar som är resultatet av projektet. Antalet utomhuslektioner har ökat, liksom antalet utflykter utanför skolans område. Dessa utflykter har också ändrat karaktär från att vara en rolig aktivitet, isolerad från övrig undervisning, till att det nu finns ett genomtänkt syfte med utflykterna, där man kan använda upplevelsen i det fortsatta klassrumsarbetet. Då uppnår man det som bl. a. Magtorn (2007) förespråkar; alltså den nödvändiga förstahandsupplevelsen av natur för att tillgodogöra sig fortsatta teoretiska studier, vilket inkluderas av växelverkantanken med utomhuspedagogik (Dahlgren & Szczepanski 1997). Dessutom uppmuntrar utflykterna och naturstudierna barnens lust till eget utforskande, samt grundläggs en hälsosammare livsstil där utevistelse blir ett självklart val. Personalens förståelse för att skolgården spelar en viktig roll för barns hälsa har ökat av vad som kan utläsas av intervjuerna. Att möjligheterna för stressåterhämtning (Kaplan, Kaplan, Ryan, 1998) förbättras är det ingen som nämner i intervjuerna, men det hindrar inte effekten förstås.

Bland Annebergsskolans personal och skolledning har viktiga tankar satts igång. Med tanke på all tid och möda som lagts ner, hoppas jag innerligt att Annebergsskolan får sina planer förverkligade efter saneringen och att detta innebär en kick för att fortsätta att utveckla skolgården, för som BR sa: "Projekt är alltid farliga". Självklart är det så att de konkreta förändringarna som personal och elever önskat är viktiga att få genomförda, så att inte luften går ur de anställda ännu en gång. Från att ha fått en föreställning om att genomföra så stora förändringar 2008, så att skolan skulle kunna användas som modellskola till de planerade förändringarna 2010, kan man tänka sig att det föreligger en viss besvikelse.

Om planerna förverkligas och sedan fortsätter att utvecklas, har skolan tagit viktiga steg mot att stödja Folkhälsomålen som togs upp i bakgrunden. De har också förbättrat möjligheterna att uppnå läroplanens mål med stöd av skolgården, särskilt om processen fortsätter med att utveckla gården tillsammans med barnen, vilket BR har uttryckt en vilja att göra genom vad han kallar Skolgårdsmiljöplan.

Ett viktigt resultat av projektet är att det nu finns en vision av vad en skolgård kan vara hos de anställda. En vision som förhoppningsvis inte försvinner för att en eldsjäl slutar sin anställning.

Frågan är om man med de insatser som gjorts/är planerade att genomföras nått målet att upprusta tolv av de sämst utrustade skolgårdarna i Malmö och förvandla dessa till kreativa platser som också kan vara en resurs i den pedagogiska verksamheten (Gröna skolgårdar, projektplan). Ordet "förvandla" antyder en större förändring än vad resultatet visar på. Lite är förstås bättre än inget och någonstans ska man börja. Dessutom finns det förhoppningar om att tankeprocesserna som startats bidrar till att det kan bli ett fortsatt utvecklingsarbete på den enskilda skolan.

Knäckfrågan blir hur den framtida förvaltningen löses. En fortsättning av den gamla ordningen innebär ett för litet stöd för pedagogernas engagemang.

5.2.4 Hur går man från projekt till långsiktig förvaltning?

I projektet har det visat sig att en gemensam syn på skolgårdar, tack vare fortbildning och inspiration förmedlat av skolgårdsinspiratören som verkat som samordnare, har varit en oerhörd styrka. Vad mera viktigt är, är att den synen redan var förankrad via nätverket som Naturskolan startade upp år 2000 och också i den centrala arbetsgruppen ”Gröna skolgårdar” som arbetat fram dokumentet ”Lärande utemiljö”. Synen på vad skolgården kan vara måste genomsyra verksamhetens aktörer – det fungerar inte med enbart eldsjälarna som driver på utvecklingen. Risken är uppenbar att frågan dör när eldsjälarna slutar eller inte orkar driva frågan längre.

Kommunalråd Lari Pitkä-Kangas jämförde med tidigare satsningar som misslyckats på grund av kompetensbrist. Detta projekt har genomförts i samverkan mellan olika förvaltningar och därmed har man också kunnat dra nytta av varandras kompetens. Det finns en oro att detta stöd, i form av kompetens och pengar, försvinner när projektet upphör.

Flera av de intervjuade har kommenterat svårigheterna i att det är otympligt med olika förvaltningar som ansvarar för skolverksamheten respektive byggnaderna och skoltomten. Att skolgårdsskötseln är utlagt på entreprenad försvårar än mer eftersom flera är inblandade i skolgårdsfrågan. Möjligheten att påverka vilken entreprenör skolan vill ha verkar vara obefintlig. Lägsta prislapp gäller enligt de intervjuade. Ett gemensamt önskemål verkar vara att det ska vara kortare beslutsvägar. Hur det organiseras kan förmodligen se ut på olika sätt. Åkerblom (2005) beskriver ett gemensamt forum mellan skola och förvaltare av skolgården. BR har tankar på en fastighetsskötare med lite trädgårdskompetens, som är anställd av skolan. SI har funderingar kring en skolträdgårdsmästare med en pedagogisk roll, utan ansvar för fastighetsskötseln. Som pedagog med detta specialuppdrag är anställningen också under skolan. Tänk vilket underbart alternativ detta vore för en trädgårdsintresserad lärare, som inte riktigt orkar med ansvaret för en egen klass, eller egentligen för vilken pedagog som helst. Med kortare, snabbare beslutsvägar kombinerat med en särskild plan och budget för skolgården, torde pedagogernas intresse för skolgårdsfrågan öka. Ju mer möjlighet man har att påverka, desto intressantare. Ju större intresse, desto större engagemang. Detta engagemang kommer ofelbart att smitta av sig på barnen och gissa vad? - Barnen kommer att ta sin närmiljö på allvar, värna om den och få en förståelse för den och dess inverkan på oss.

6. Slutord

Eftersom det inte finns några särskilda krav på hur skolgårdar ska vara utformade, så är det upp till den enskilda kommunen eller enskilda skolan att driva detta arbete. För detta krävs engagerad skolläda och personal med grundläggande kunskaper kring vilken roll skolgården kan spela för kunskapsinhämtandet och lusten att lära, samt vilka vinster man kan göra på ett hälsofrämjande plan, för den sociala och personliga utvecklingen och i ett miljöperspektiv.

Många har visat exempel, i stort och smått, på hur skolgårdar kan förnyas, för utomhuspedagogik och för rikare upplevelser, möten och lek. Projektet Gröna skolgårdar bidrar genom att visa på hur en organisation, med initiativtagare/inspiratör samt länkar till olika beslutsnivåer, kan få många skolor att engagera sig och sätta igång skolgårdsarbeten. Även om engagemanget inte är så stort från början, även om man inte riktigt vet hur man ska göra och även om stora motgångar dyker upp, så kan man "lyckas" (på något vis) och komma vidare och hitta lösningar.

I projektet Gröna skolgårdar i Malmö har den gemensamma bakgrunden i form av fortbildning spelat stor roll. Kommunens viljeinriktning tillsammans med en konkret handlingsplan där skolgårdsinspiratören varit den sammanhållande kraften har varit oerhört viktig, naturligtvis i kombination med att det funnits en budget för förändringarna.

En akilleshäla tycks dock fortfarande vara den fortlöpande och långsiktiga förvaltningen. Där behövs nytänkande och att våga pröva nya former, som förenar trädgårdskunnande, praktisk skötsel, långsiktighet och ekonomi med pedagogik och leklust. Inte minst detta har det här arbetet försökt tydliggöra!

Förmågan att läsa naturen och förståelse för mänskliga aktiviteter påverkan är grundläggande för vår fortsatta existens på jorden och därmed är det av största vikt att vi tar tillvara de grönområden vi har i vår närhet. Där det saknas behöver vi skapa nya! Skolgården är en ypperlig plats att skapa en naturyta på. Närheten gör att observationer och andra övningar, där barnen har möjlighet att använda alla sina sinnen, är möjliga att genomföra. Kanske kan en sådan skolgård inspirera barn och vuxna att bege sig ut till andra gröna omgivelningar och väcka ett natur- och miljöintresse.

Kunskapen finns och där arbetet inte startat än, är det dags att sätta skolgården på dagordningen!

7. Källor och litteratur

Annebergsskolan. Gröna skolgårdar -10. (2010) Internt arbetsmaterial Malmö Naturskola, Malmö Stad

Björklid, P. (2005). Närmiljön - hinder eller pedagogisk resurs? I: Johansson, M. & Küller, M. (Red.) *Svensk miljöpsykologi*. 141-157. Lund: Studentlitteratur.

Boldeman, C., Blennow, M., Dal, H., Mårtensson, F., Raustorp, A., Yuen, K., & Wester, U. (2006). Impact of pre-school environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive Medicine*. V 42, issue 4, 301-308.

Dahlgren, L.O. & Szczepanski, A. (1997). *Utomhuspedagogik: Boklig bildning och sinnlig erfarenhet*. Skapande Vetande nr 31, Linköpings universitet.

FHI - Folkhälsoinstitutet. Hemsida. [online] (2010-11-02) Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/> [2011-01-08]

Grahn, P. (1996). Wild nature makes children healthy. *Journal of Swedish Building Research*, No 4, 16-18.

Grahn, P. (2007). Barnet och Naturen. I: Dahlgren, L.O., Sjölander, S., Strid, P.J. & Szczepanski, A. (Red.) *Utomhuspedagogik som kunskapskälla – Närmiljö blir lärmiljö*. 55-104. Lund: Studentlitteratur.

Grahn P, Stigsdotter UA. (2003) Landscape planning and stress. *Urban Forestry & Urban Greening*. 2003;2, 1-18.

Gröna skolgårdar. (2010) Projektplan. Internt material. Kommunteknik. Serviceförvaltningen. Malmö Stad.

HSR - Håll Sverige Rent. Hemsida. [online] (2010-09-30) Tillgänglig: <http://www.hsr.se/sa/node.asp?node=40> [2011-01-29].

Kaplan, R., Kaplan, S. & Ryan, RL. (1998) *With people in mind: Design and management of everyday nature*. Island Press, Washington DC

Kuo, FE., Faber Taylor, A. (2004) A Potential Natural Treatment for Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: Evidence From a National Study. *Am J Public Health* 2004;94, 1580–1586.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Kyttä, M. (2004) The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology* 2004;24, 179–198.

Lindholm, G. (1995) *Skolgården - vuxnas bilder - barnens miljö*. Doktorsavhandling. Stad & Land nr 129, Movium, Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp

Lokal arbetsplan 2010 för Stadions rektorsområde. Internt arbetsmaterial. Malmö Stad

Louv, R. (2005). *Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Chapel Hill, NC: Algonquin Books

Lärande utemiljö. (2003-2008) Internt arbetsmaterial, Malmö Stad

Magntorn, O. (2007) *Reading Nature: Developing ecological literacy through teaching*. Doktorsavhandling. Linköpings universitet [online] (2007-05-21) Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-8921> [2010-09-05]

Malmö Stad (a). Lärande för hållbar utveckling i Malmö. Verksamhetsplan 2010. Hemsida. [online] (2010-06-15) Tillgänglig: http://www.malmo.se/download/18.4d147ba1286e5bcbb4800039151/VP_ESD_Malmo_10.pdf [2011-03-02].

Malmö Stad (b). PCB i marken vid Annebergsskolan. Hemsida. [online] (2010-08-17) Tillgänglig: <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Hyllie/Nyheter/8-17-2010-PCB-i-marken-vid-Annebergsskolan.html> [2011-01-29]

Nygren, Å., Åsberg, M., Jensen, I., Vingård, E., Nathell, L., Lisspers, J., Eriksson, S. & Magnusson, S. (2002) Vetenskaplig utvärdering av prevention och rehabilitering vid långvarig ohälsa. Attachment 2:8, Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet, SOU 2002:5, Stockholm [online] (2004-02-11) Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/27/47/2d156bc9.pdf> [2010-10-05]

Pedagogiska centralen (2009) Gröna Skolgårdar. Hemsida. [online] (2010-04-14) Tillgänglig: http://www.youtube.com/watch?v=L_zd5r_chbk [2010-04-25].

Pålsson, E. (2008a) Förändringsarbete Annebergsskolan - *tillgänglig och integrerande naturskolgård, 2008*. Internt arbetsmaterial Malmö Naturskola, Malmö Stad

Pålsson, E. (2008b) Gröna skolgårdar 2008. Projektbeskrivning, mål och syfte samt vision för åren fram till 2014. Internt arbetsmaterial Malmö Naturskola, Malmö Stad

Pålsson, E. (2010) *Lekvärdefaktor. Inspiration till grönare skolgårdar med barnperspektiv*. Malmö Naturskola. [online] Tillgänglig: http://www.malmo.se/download/18.22ccf94712cdcd54b0380002112/Presentation_lekv%C3%A4rde.pdf [2011-04-21]

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. Hemsida. [online] (2010-12-17) Tillgänglig: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=29&module_instance=5&action=pod_s_how&navid=66&subnavid=29&subnavinstance=5 [2011-01-07]

Schäfer Elinder, L., Faskunger, J. (2006) Fysisk aktivitet och folkhälsa. Rapport 2006:13. Stockholm. [online] Statens folkhälsoinstitut; 2006.
Tillgänglig: http://www.fhi.se/PageFiles/3358/R200613_Fysisk_aktivitet_0701.pdf [2011-01-05]

Skolgårdsbloggen. [online] Tillgänglig: <http://www.schoolground.blogspot.com/> [2010-08-06]

Skolverket. (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Edita, Västerås

Skolverket (a). Skola för hållbar utveckling. SKOLFD 2009:19 Hemsida. [online] (2009-04-29) Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/skolfs?id=1524> [2011-04-06]

Skolverket (b). Skolverkets föreskrifter om kriterier för utmärkelsen Miljöskola, SKOLFS1998:25. Hemsida. [online] (2005-02-14) Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/skolfs?id=586> [2010-02-18]

Szczepanski, A. (2008) Handlingsburen kunskap. Lärares uppfattningar om landskapet som lärandemiljö. [online] Linköping University Electronic Press, 2009. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-20548> [2011-01-08]

Åkerblom, P. (2005) Lära av trädgård Doctoral Thesis No. 2005:77. [online] Epsilon, SLU. Tillgänglig: <http://diss-epsilon.slu.se:8080/archive/00000935/> [2011-04-06]

Bilder

Samtliga fotografier är tagna av Maria Wedel